

นโลปายานัม พระนลคำหลวง และ พระนลคำฉันท์

วิสุทธ์ บุษยกุล *

วรรณคดีมหากาพย์หรือเรื่องสวดตีวีรกรรมภาษาสันสกฤต ที่รู้จักกันแพร่หลายในประเทศไทยได้แก่ รามายณะ และ มหาภารตะ ทั้งสองเรื่องประพันธ์เป็นบทหรือกรองโคลกสันสกฤต (โคลกหนึ่งมี ๓๒ พยางค์หรืออักขระ) ประเพณีอินเดียถือว่ามหาภารตะยาวแสนโคลก^๑ นับได้ว่าเป็นวรรณกรรมเรื่องที่ยาวที่สุดของโลก ถ้าเทียบกับขุนช้างขุนแผนของไทย ขุนช้างขุนแผนประพันธ์เป็นกลอนสุภาพกว่า ๑๑,๔๐๐ บท บทหนึ่งมี ๓๒ พยางค์เหมือนโคลกสันสกฤต จึงอาจพูดได้ว่ามหาภารตะยาวประมาณเก้าเท่าของขุนช้างขุนแผน ส่วนรามายณะของอินเดียนั้นยาวประมาณ ๔๒,๐๐๐ โคลก คือมีความยาวไล่เลี่ยกับพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ ๑

เรารู้จักรามายณะและมหาภารตะมาแล้วแต่โบราณ โดยเฉพาะคือเรื่องรามายณะซึ่งเราเรียกว่ารามเกียรติ์ วรรณคดีเก่าของไทยกล่าวถึงมหาภารตะน้อยที่มีบ้างก็ได้แก่ยวนพ่าย ที่กล่าวสวดตีสมเด็จพระนารายณ์มหาราชหรือเจ็ดครั้งว่าทรงมีลักษณะเด่นเหมือนตัวละครสำคัญของมหาภารตะ แต่ก็พอจะกล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์รู้เรื่องมหาภารตะดี

* อดีตหัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๑ ประเพณีอินเดียเรียกมหาภารตะว่าอีติहासे เรียกรามายณะว่าอาทิกาพย์ เพราะผู้แต่งคือ "วาลมีกี Vālmīki" เป็นอาทิกวี แม้ว่าทณทิน (Daṇḍin) จะได้นิยามคำว่า มหากาพย์ ว่าอย่างไรก็ตาม บทความนี้ใช้คำว่า "มหากาพย์" ในความหมายว่าเป็นเรื่องสวดตีวีรกรรมขนาดยาว ตรงกับคำว่า epic ในภาษาอังกฤษ และถือว่าทั้งมหาภารตะและรามายณะเป็นมหากาพย์

มหาภารตะแบ่งออกเป็น 18 บรรพ และเมื่อรวม "หวิงศ์" ซึ่งเป็นภาคผนวกยาว 16,400 โคลกเข้าด้วยแล้ว นับว่ามีความยาวใกล้เคียงกับแสนโคลกที่ถือกันตามประเพณีที่เรียกมหากาพย์ว่า "ศตสหัสริกา สังหิตา - Śatasahasrikā samhitā"

หนังสือที่เล่าเรื่องมหากาธะเป็นไทยเล่มแรก ได้แก่ **มหากาธะยุทธ์** ผู้เขียนใช้นามปากกาว่า "น.ร."^๒ ตีพิมพ์ครั้งแรกที่โรงพิมพ์ไท ถนนรองเมือง พ.ศ. ๒๔๖๐ โดยแปลจากฉบับภาษาอังกฤษของ จูอากร ราเซนทร สิงห์ ภาษาเขียนของหนังสือเล่มนี้มีลักษณะเฉพาะ คือมีศัพท์สันสกฤตจำนวนมาก บางตอนมีสัมผัสระหว่างวรรคทำนองร่ายยาว แต่ส่วนใหญ่เป็นร้อยแก้ว หนังสือนี้ตีพิมพ์มาแล้วหลายครั้ง เข้าใจว่ายังไม่ขาดตลาดในปัจจุบัน

พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้อาเรื่องนำมาประพันธ์เป็นคำกลอน ตั้งชื่อหนังสือว่า **สงครามกาธะคำกลอน** ผู้ประพันธ์ได้กล่าวไว้ใน "คำปรารภ" ว่า รามายณะและมหากาธะเป็นวรรณกรรมสันสกฤตที่มีชื่อเสียงคู่กัน เมื่อวรรณคดีไทยมีรามเกียรติ์แล้วก็น่าจะมีมหากาธะด้วย จึงประพันธ์เรื่องมหากาธะขึ้นโดยอาศัย "ต้นฉบับร้อยแก้ว น.ร." เป็นหลัก มีดัดแปลงและเพิ่มเติมบ้างเล็กน้อย แต่งเป็นกลอนสุภาพตลอด ยาว ๔,๗๔๔ คำกลอน คือเกือบหนึ่งในสี่ของนิทานขุนช้างขุนแผน หนังสือนี้ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในปีพ.ศ.๒๔๗๕ มีความไพเราะตามแบบกวีนิพนธ์ไทย เนื้อหาใกล้เคียงกับต้นฉบับ ไทยวัฒนาพานิชจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งที่สองในปี พ.ศ.๒๕๒๖ และเข้าใจว่ายังคงไม่ขาดตลาด

ในปีพ.ศ. ๒๕๒๓ สุภร ผลชีวินได้อาเรื่องมหากาธะฉบับที่โดแนลด์ เอ. แม็คเคนซี เขียนมาประพันธ์เป็นกาพย์ ให้ชื่อว่า **วรรณกรรมไทยคำกาพย์เรื่องกาธะยุทธ์** ได้รับรางวัลที่ ๑ ของมูลนิธิธรรมาคารุญเทพ โรงพิมพ์คุรุสภาตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๕๒๖ ในชุดวรรณคดีไทยของคุรุสภา หนังสือเล่มนี้ใช้ภาษาไม่ยาก เป็นกาพย์ยานี ๕๓๗ บท ฉบับ ๕๔๗ บท (รวมขนาดบริพันธ์ ๑๒ บทใน

^๒ ชื่อเดิมว่า "นิยม รักไทย" เป็นลูกครึ่งไทย เดิมชื่อ John James เคยเป็นครูโรงเรียนอัสสัมชัญ ต่อมาย้ายเข้ารับราชการในกระทรวงกลาโหม จนได้รับยศและบรรดาศักดิ์เป็นนายร้อยเอก หลวงบรรบรรณรักษ์ (ดู เสฐียรโกเศศ **พื้นความหลัง** หน้า ๓๔๖)

จำนวนนี้ด้วย) และสร้างคนงาค้ออีก ๓๑๕ บท ถ้านับจำนวนพยางค์มาเปรียบเทียบ ภาพเรื่องมหากาพย์ของ สุภร ผลชีวิติน นับว่าสั้น เพียงประมาณหนึ่งในสาม ของงานของ พระยาอุปกิตติปลสาร ผู้เขียนไม่ได้อ่านฉบับของ แม็คเคนซี จึงไม่ อาจพูดได้ว่าเนื้อเรื่องของคำภาพเรื่องนี้ใกล้เคียงหรือแตกต่างจากต้นฉบับเพียงใด

ยังมีหนังสือภาษาไทยอีกเล่มหนึ่งที่เล่าเรื่องมหากาพย์เป็นเรื่องสั้น ชื่อ ว่า มหากาพย์ของ สุภร แปลและเรียบเรียงโดย กรุณาและเรืองอุไร กุศลาสัย ผู้แปล มิได้ชี้แจงว่าแปลจากต้นฉบับของใคร หนังสือนี้ คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา เป็นผู้จัดพิมพ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกในปีพ.ศ.๒๕๒๕ และได้พิมพ์ซ้ำมาหลาย ครั้งแล้ว เป็นหนังสือที่เขียนเป็นภาษาไทยที่ดี มีสำนวนสละสลวยน่าอ่าน มีคำอธิบายวัฒนธรรมและประเพณีอินเดียแทรกตลอดเรื่อง ผู้อ่านจะเรียนรู้เข้าใจ ประเพณีและวัฒนธรรมของอินเดียได้ดีกว่าอ่านเล่มอื่น ส่วนในด้านเนื้อเรื่อง หนังสือเล่มนี้ก็ถือว่าละเอียดและสมบูรณ์กว่าฉบับไทยที่พิมพ์มาแล้วทุกเล่ม เป็น หนังสือที่ผู้รักภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยทุกคนควรมีไว้ในห้องสมุด

มหากาพย์เป็นเรื่องของราชวงศ์กษัตริย์อินเดียโบราณ ที่สืบเชื้อสายมาแต่ พระภรต (โอรสของท้าวทศยันทน์และนางศกุนตลา) ราชวงศ์นี้สืบสันตติวงศ์ต่อมา หลายชั่วกษัตริย์จนถึงสมัยของราชาศานตนะ มีราชธานีอยู่ที่เมืองหัสตินาปุระ ศานตนะมีโอรสสามองค์ องค์โตชื่อ ภิษมะ ผู้สละสิทธิ์ในราชสมบัติโดยตั้งปณิธาน ถือ พรหมจรรย์ตลอดชีวิต ให้พระอนุชา(ต่างชนนี) ชื่อ วิจิตรวีระยะ ขึ้นครองราชย์แทน พระราชาวิจิตรวีระยะมีโอรสสององค์ องค์พี่ชื่อ ธฤตราษฎร์ มีดวงเนตรพิการมาแต่ กำเนิด องค์น้องซึ่งมีพระนามว่า ปาณฑุ จึงได้ขึ้นครองราชย์บัลลังก์สืบต่อมา

ธฤตราษฎร์มีโอรสหลายองค์ ทูโรชนเป็นพี่ใหญ่และเป็นผู้นำของพวกเขา น้องๆ ส่วนปาณฑุมีโอรสห้าองค์ มียูธิษเฐียรเป็นผู้นำกลุ่ม ทั้งสองกลุ่มใกล้ชิด กันมาก เคยเล่นหัวมาด้วยกัน เรียนศิลปะวิทยาจากครุคนเดียวกันหรือซุดเดียวกัน แต่เมื่อเติบโตขึ้นมา ทูโรชนก็อิจฉาริษยาฝ่ายยูธิษเฐียร เพราะอยากจะขึ้น ครองราชย์บัลลังก์เป็นกษัตริย์ (ยูธิษเฐียรเป็นโอรสของปาณฑุผู้เป็นกษัตริย์

จึงมีสิทธิในราชบัลลังก์ แต่ทูลโยชน์อ้างว่า เมื่อราชาปาณฑุจะสิ้นพระชนม์ ได้ทรงมอบราชบัลลังก์ให้แก่ทูลโยชน์แล้ว เพราะฉะนั้นทูลโยชน์จึงมีสิทธิในราชสมบัติ)

ยูริชเงียร์พยายามเลี่ยงความบาดหมาง พาน้องๆ ปลีกตัวไปสร้างเมืองใหม่ ให้ทูลโยชน์ครองเมืองหัสตินาปุระตามประสงค์ ยูริชเงียร์ตั้งชื่อเมืองใหม่ว่า อินทรปรีสถ์ และทำพิธีเฉลิมฉลองอย่างมโหฬาร เป็นการแยกพี่น้องและแยกเผ่าในชั้นต้น ฝ่ายทูลโยชน์เรียกสายของตนว่า สายกुरु หรือ เการพ ตามชื่อของบรรพบุรุษดั้งเดิม ส่วนยูริชเงียร์ตั้งชื่อสายของตนว่าสาย ปาณฑุ หรือ ปาณฑพ ตามชื่อชนกของตน แยกออกมาจากสายกुरु

พี่น้องฝ่ายปาณฑพมีห้าองค์คือ ยูริชเงียร์ ภีมะ อรชุน นกุล และสทเทพ ทั้งห้าองค์มีชายาร่วมกันชื่อนางเทราปที (หรือนางกฤษณา) ยูริชเงียร์และน้องทุกคนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันดี ช่วยกันดูแลสอดส่องทะนุบำรุงเมืองอินทรปรีสถ์ให้เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนจากถิ่นต่างๆ อพยพเข้ามา ทำให้บ้านเมืองเจริญและใหญ่โตขึ้นเป็นลำดับ และมีชื่อเสียงขจรขยายไปทุกสารทิศ

ความสัมพันธ์ระหว่างทูลโยชน์และยูริชเงียร์ เมื่อแยกเมืองกันใหม่ๆ ก็เป็นไปด้วยดี แต่เมื่ออินทรปรีสถ์มีชื่อเสียงกว่า เจริญกว่า ได้รับความนิยมจากประชาชนต่างถิ่นมากกว่า ทูลโยชน์ก็เกิดอิจฉาขึ้นมาอีก คิดหาอุบายที่จะทำลายพี่น้องปาณฑพทั้งห้า และยึดเอานครอินทรปรีสถ์มาเป็นของตน

ในวรรณคดีอินเดีย กษัตริย์จำนวนไม่น้อยชอบเล่นการพนัน ทูลโยชน์วางแผนเชิญยูริชเงียร์มาเล่นสกาพนัน และก็ได้ผล ฝ่ายปาณฑพแพ้พนัน เสียบ้านเสียเมืองและถูกเนรเทศไปอยู่ป่า ๑๓ ปี เมื่อครบกำหนด ยูริชเงียร์เรียกเมืองอินทรปรีสถ์คืน ทูลโยชน์ไม่ยอมคืนให้ ทั้งสองฝ่ายรวบรวมหาสมัครพรรคพวกจากแคว้นต่าง ๆ มาเป็นพันธมิตร ระดมไพร่พลมาต่อสู้ประหัตประหารกัน เป็นมหาสงครามที่สนามรบทุ่งกुरुเกษตร ไกลกับนครเดลีปัจจุบัน การรบกินเวลา ๑๘ วัน ผู้คนล้มตายมากมาย ฝ่ายปาณฑพมีชัยชนะเด็ดขาด

ประเพณีอินเดียถือว่า วายสะ เป็นผู้ประพันธ์เรื่องมหากาโรแต่ นักปราชญ์ปัจจุบันเชื่อว่ามหากาโรเป็นงานของบุคคลเดียวไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องยาวมากประการหนึ่ง (สมัยนั้นทุกอย่างต้องท่องจำใส่ใจ เพราะยังไม่มีกาเขียนหนังสือ) ส่วนภาษาและลีลาการประพันธ์มีอยู่หลายระดับไม่สม่ำเสมอประการหนึ่ง มีข้อความทางศาสนา หลักปรัชญา หลักธรรมและคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ข้อความต่างๆ เหล่านี้บางทีก็แตกต่างกันหรือขัดกันเองประการหนึ่ง คัมภีร์มหากาโรเองกล่าวว่ามีที่นั้น มหากาโรยาว ๘,๘๐๐ โศลก ต่อมาวายสะได้แต่งขยายออกไปเป็น ๒๔,๐๐๐ โศลก ส่วนประเพณีปัจจุบันถือว่ายาวแสนโศลก จึงเชื่อกันว่าสงครามระหว่างมหากาโร เป็นเรื่องเก่าแก่ มีเล่ากันแพร่หลายว่าด้วยเรื่องการทะเลาะวิวาทของพี่น้องสองตระกูลเป็นบทขับกระจายอยู่เป็นตอน ๆ วายสะคงจะเป็นผู้รวบรวมบทขับเหล่านี้เข้าด้วยกันเมื่อรวบรวมเข้าด้วยกันแล้วคงมีความยาว ๘,๘๐๐ โศลก แต่เมื่อวายสะแต่งบทเชื่อมให้สมบูรณ์แต่ต้นจนจบ เรื่องก็ยาวขึ้นกว่าเดิม แต่ก็มีเพียงประมาณ ๒๔,๐๐๐ โศลกเท่านั้น

กวีอินเดียชอบแต่งเรื่องประเภทนิทานซ้อนนิทาน คือตัวละครในเรื่องใหญ่จะเล่าเรื่องนิทานแทรก และตัวละครของเรื่องแทรกอาจเล่าเรื่องแทรกอีกก็ได้ เรื่องมหากาโรที่ตอนนั้นยาว ๒๔,๐๐๐ โศลกก็คงจะมีผู้แต่งเสริมเติมต่อ โดยผูกเรื่องมาแทรกเป็นตอน ๆ เรื่องแทรกส่วนใหญ่เป็นนิทานปรัมปราบ้าง เป็นคำสอนทางศาสนา ศีลธรรม เทวปกรณัม ปรัชญา นิติศาสตร์ การปกครอง และเรื่องอื่นๆ ก็มีมาก มีทั้งเป็นเรื่องสั้นและเรื่องยาว ที่เกี่ยวกับโครงเรื่องหรือเป็นรายละเอียดปลีกย่อยทำให้เข้าใจเรื่องราวดีขึ้นก็มี ส่วนที่ไม่เกี่ยวกับโครงเรื่องเลยก็มีไม่น้อยเมื่อรวมทั้งโครงเรื่องและเรื่องแทรกแล้ว ในที่สุดก็ยาวถึงแสนโศลกได้

นักเขียนปัจจุบันที่ต้องการเล่าเรื่องมหากาโรให้ติดต่อกันแต่ต้นจนจบ มักจะเล่าเพียงเค้าโครงเรื่อง และตัดเรื่องแทรกออกจนหมด (หรือเกือบหมด) ทั้งนี้เป็นของธรรมดาไม่ว่าจะเป็นนักเขียนอินเดียหรือนักเขียนต่างชาติ และถ้าจะเล่าเรื่องแทรกบ้าง ก็เล่าเพียงย่อ ๆ และตัดรายละเอียดที่ไม่จำเป็นออก เรื่องพระนล

ที่กำลังจะพูดถึงนี้ ไม่ใช่เนื้อเรื่องสำคัญของมหากาพย์โดยตรง แต่เป็นเรื่องแทรกเรื่องหนึ่งเท่านั้น กรุณาและเรื่องอะไร กุศลาศัยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“พอพบหน้าท่านฤๅษี ยูริษฐิระก็รำพันถึงความอาภัพอัปโชคของตนและน้อง ๆ อีกทั้งภรรยาให้ฟัง ฤๅษีพฤหัทศวะจึงหยิบยกเอาเรื่อง พระนลและนางทรมยันตี มาเล่าให้พี่น้องปาดทพฟังเพื่อเป็นการปลอบใจ ทั้งนี้เป็นนิทศน์อุทาทรดช่วยให้พี่น้องทั้ง ๕ รวมทั้งนางเทรปทีศรีภรรยา คลายความทุกข์โศกหลงได้เป็นอย่างมาก”

ส่วนหนังสือ **สงครามการตักกลอน** ของพระยาอุปกิตศิลปสาร รัชนีกรรณอธิบายว่า “ตอนอยู่ป่านี้ เรื่องเดิมของเขามีพิสดารกว่านี้มา เรื่องพระนลก็ออกจากตอนนี้ แต่ต้นฉบับเขาขย้อจึงย่อตาม เพราะไม่มีเวลาค้น”

หนังสือของ น.ร. และของสุภร ผลชีวิน ไม่กล่าวถึงเรื่องพระนลเลย

ในบรรดาเรื่องแทรกในมหากาพย์ ที่นับว่าเก่ามากที่สุดคือ “นโลปาชยาน” ซึ่งแปลว่า “อุปาชยานเรื่องพระนล” ที่ฤๅษีพฤหัทศวะเล่าให้พี่น้องปาดทพฟังนี้แหละ คำว่า อุปาชยาน หมายถึงเรื่องที่เป็นเกร็ด ซึ่งอาจเป็นเรื่องเล่า นิยายนิทาน หรือเรื่องเล่าโบราณแปรมปรมา วิธีการที่ผู้เขียนจะเอาเรื่องพระนลเข้ามาแทรกในคัมภีร์มหากาพย์นั้นทำได้ง่าย ได้เล่ามาแล้วว่า ยูริษฐิระและน้อง ๆ แพ้สภาพนั้นต้องสูญเสียบ้านเมือง พี่น้องทั้งห้ารวมทั้งนางเทรปทีผู้เป็นชายาต้องพลัดถิ่น ชัดเชพเนจรไปพักอยู่ในป่า ฤๅษิตนหนึ่งชื่อพฤหัทศวะเดินทางผ่านมาและแวะเยี่ยม ฤๅษิตนนี้กล่าวว่า การพเนจรได้เคยทำให้ภักษัตริย์ในอดีตชื่อพระนลได้รับความลำบากอย่างแสนสาหัสมาแล้ว แต่ด้วยคุณสมบัติอันเลิศของพระนลในที่สุดทุกอย่างก็ลงเอยด้วยดี

เมื่อยูริษฐิระถามว่าเรื่องเป็นอย่างไร ฤๅษีก็เล่าเรื่อง **นโลปาชยาน** ให้พี่น้องทั้งห้าและนางเทรปทีฟังแต่ต้นจนจบ เรื่องพระนลนี้มีความยาวเกือบหนึ่งพันโคลง

ชาวตะวันตกคนแรกที่ได้ศึกษาและตรวจชำระต้นฉบับสันสกฤต เรื่องโนโล-
ปาชยาน คือฟรันซ์ บอปป์ (Franz Bopp) นักภาษาศาสตร์ชาวเยอรมันรุ่นแรก
บอปป์ได้ตีพิมพ์ต้นฉบับสันสกฤตและคำแปลเป็นภาษาละตินตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๓๖๒
งานแปลนี้ได้รับคำนิยมอย่างสูงจาก เอ. ดับเบิลยู. ฟอน ชเลเกล (A. W. von
Schlegel นักประพันธ์ชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่ง) ว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจใน
ด้านลีลาของภาษา ด้านความไพเราะละมุนละไม ความอ่อนหวาน ความเด็ดเดี่ยว
ความอ่อนไหวทางอารมณ์และความเฉลียวฉลาดของภรรยาผู้ซื่อสัตย์ต่อสามี
สามารถผูกจิตใจผู้อ่านทุกวัยและทุกระดับสังคม ชเลเกลกล่าวว่าบทบาทของ
นางมัยนตีในด้านความรักความซื่อสัตย์และความภักดีที่นางมีต่อพระนล ตลอดจน
ความคิดแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของนาง สร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่านได้ไม่แพ้
บทบาทของนางพีเนโลปี (Penelope) ภรรยาผู้ซื่อสัตย์ของยูลิสส์ (Ulysses) ใน
มหากาพย์กรีกโบราณเรื่อง ออดิสซี (Odyssey) ของโฮเมอร์ (Homer) ที่
ชาวตะวันตกทุกคนรู้จักเป็นอย่างดีอยู่แล้ว

แม้ว่าชเลเกลจะได้กล่าวยกย่องเรื่องพระนล (ที่บอปป์แปล) อย่างเลิศจด
แต่เมื่อเรื่องนี้แปลเป็นภาษาละติน ความนิยมในระยะแรกจึงจำกัดอยู่ในบรรดาผู้ค
งแก่เรียนเท่านั้น ต่อมาใน พ.ศ.๒๓๗๑ นักประพันธ์ซึ่งเป็นนักแปลที่มีชื่อเสียง
ชาวเยอรมันชื่อ ฟรีดริช รีกเกิร์ต (Friedrich Rueckert) ได้ประพันธ์เรื่องพระนล
ขึ้นเป็นบทร้อยกรองภาษาเยอรมัน ทำให้เรื่องพระนลได้รับความนิยม
อย่างแพร่หลายทั่วยุโรป โดยที่เรื่องพระนลเข้ากันได้กับบรรณนิยม
ของชาวตะวันตก ได้มีผู้แปลเรื่องนี้ออกเป็นภาษาต่าง ๆ ในยุโรปหลายภาษา
ในเวลาต่อมา เฉพาะภาษาเยอรมันก็มีคำแปลถึง 3 ส่วนน นอกจากนี้ก็มีผู้แปล
เป็นภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี สวีเดน รัสเซีย กรีกปัจจุบัน ภาษา
เช็กโกสโลวาเกีย และภาษาอื่น ๆ ด้วย ไม่แต่เท่านั้น กูแบร์นาติส (A. de
Gubernatis) ยังได้นำเรื่องนี้ไปสร้างเป็นละครแสดงบนเวทีที่เมืองฟลอเรนซ์ในปี
พ.ศ.๒๔๑๒ ด้วย

เรื่อง **นโลปาขยาน** เป็นเรื่องที่เน้นความรัก ความผูกพัน ความซื่อสัตย์ ความระแวง ความว่าเหว่ ความเป็นห่วง การพลัดพราก ความทุกข์ทรมาน ความเสียสละ การรู้สำนึกผิดและการให้อภัย แม้ว่า ทฤษฎีรสแห่งวรรณคดี หรือ ทฤษฎีอภิปรัชญาการศึกษาวรรณคดี จะยังไม่แน่นอนตายตัวในสมัยที่ประพันธ์เรื่องนี้ก็ตาม ผู้ที่อ่านเรื่องนี้จะเห็นว่าเรื่องนี้มีรสแห่งวรรณคดี และให้ความประทับใจไม่แพ้วรรณกรรมสันสกฤตเรื่องใดๆ เลย

ภาษาสันสกฤตที่ใช้ในเรื่อง **นโลปาขยาน** ค่อนข้างจะง่าย โครงสร้างประโยคและลีลาตรงไปตรงมา ไม่มีสมาสซับซ้อน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้งในภาษาได้เร็ว แบบเรียนภาษาสันสกฤตเบื้องต้นที่แต่งในยุโรปและอเมริกาเมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว จึงนิยมเอาเรื่องพระนลตอนต้น (คือ สรรค ที่ ๑-๕) มาเป็นแบบฝึกหัดแปล และแม้ในปัจจุบันก็ยังนิยมเช่นนี้อยู่

คำแปลเรื่อง **นโลปาขยาน** ที่ทำให้เรื่องนี้แพร่หลายในประเทศทางภาคพื้นเอเชียอาคเนย์คงจะเป็นสำนวนภาษาอังกฤษซึ่งมีอยู่หลายสำนวนด้วยกัน ฉบับที่รู้จักกันมากที่สุดในบรรดานักเรียนภาษาสันสกฤต คงจะได้แก่เรื่อง "พระนลและนางทมยันตี" ซึ่งพระอธิการ เอช. เอช. มิลแมน (Dean H.H. Milman) แปลเป็นบทร้อยกรอง และตีพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๗๘ (เพียง ๑๖ ปีหลังจากที่บอปปี้แปลเรื่องนี้เป็นภาษาละติน) แต่ฉบับที่ถือกันว่าไพเราะ ได้รับความนิยมนอย่างกว้างขวางทั้งในอังกฤษและอินเดีย นั้น คงเป็นฉบับแปลของนักประพันธ์ใหญ่ เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ (Sir Edwin Arnold) ซึ่งประพันธ์เป็นบทร้อยกรองชนิดกลอนเปล่า (blank verse)

เมื่อพิจารณาเรื่องนโลปาขยานอย่างใกล้ชิดแล้ว จะเห็นว่าความเชื่อในทางศาสนาบางส่วนในเรื่องนี้ไม่ตรงกับความเชื่อหลักในคัมภีร์มหาภารตะ เช่นเมื่อพูดถึงเทพที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ แทนที่พระนลหรือนางทมยันตีจะบูชาพระวิษณุ พระศิวะ หรือพระพรหม ซึ่งเป็นบรมเทพที่ได้รับความนับถือสูงสุดในคัมภีร์มหาภารตะ แต่กลับไปอธิษฐานและขอความช่วยเหลือจากโลกบาลทั้งสี่ คือพระอินทร์ พระ

อัคนี พระยมและพระวรุณ ซึ่งเป็นเทพสำคัญในสมัยยุคเวท^๓ นำสังเกตว่า เรื่องพระนลไม่มีเชื้อพระวิษณุ พระศิวะ หรือพระพรหมเลย

เพราะฉะนั้น นักวรรณคดีส่วนใหญ่จึงถือว่าเรื่องนโลปาชยานี้คงเป็นเรื่องเก่าที่มีผู้เล่าสืบต่อกันมานาน คือก่อนหน้าสมัยที่มีการประพันธ์มหากาโรและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย จนทำให้เกิดวรรณกรรมเรื่องพระนลขึ้นอีกหลายสำนวน เช่น ไนษท-จริต, ทมยันตี-กถา, นโลทย, และ นล-จัมปู นอกจากนี้โสมเทพ ผู้แต่ง กถาสริตสาคร ก็ได้เก็บเอาเรื่องพระนลไปเล่าไว้ในหนังสือของเขาด้วย

ต้นฉบับสันสกฤตเรื่องนโลปาชยานัม แบ่งออกเป็น ๒๖ สรรค (หรือตอน) และมีความยาว ๙๘๓ โศลก เนื้อเรื่องย่อมีดังนี้

พระนลเป็นราชารูปงามแห่งเมืองนิษัท เป็นกษัตริย์ซึ่งมีความสามารถและทรงคุณงามความดีนานาประการ เป็นนักฝึกม้าและขับขี่ม้าผู้เชี่ยวชาญ จุดอ่อนของพระองค์อยู่ที่ชอบเล่นสกาพนัน ส่วนนางทมยันตีเป็นธิดาสาวสวยของราชากิมะแห่งเมืองวิหรรภ์ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก หงส์เป็นสื่อให้พระนลและนางทมยันตีได้ยินกิตติศัพท์ความงามของกันและกันและมีใจผูกพันกัน

ต่อมาท้าวภิมะได้ประกาศประกอบพิธีสุมพร เพื่อให้นางทมยันตีได้เลือกคู่ครองเองตามประเพณีของนางกษัตริย์ พระนลเมื่อทราบข่าวก็เดินทางไปเมืองวิหรรภ์เพื่อเข้าร่วมพิธี ในระหว่างทางพระนลพบโลกบาลทั้งสี่ คือ พระอินทร์ พระอัคนี พระยม และพระวรุณ โลกบาลทั้งสี่แสดงองค์และขอให้พระนลรับทำงานบางอย่าง เมื่อพระนลรับปากแล้วเทพทั้งสี่ก็ขอให้พระนลทำหน้าที่เป็นเทวดาไป

^๓ โลกบาลของคัมภีร์มหากาโรไม่ใช่เทพชุดเดียวกันกับจตุโลกบาลที่อยู่ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาของศาสนาพุทธ ซึ่งได้แก่ ท้าวภูเวร (ทิศเหนือ) ท้าวธตรฐ (ทิศตะวันออก) ท้าววิรุฬหก (ทิศใต้) และท้าววิรูปักษ์ (ทิศตะวันตก)

บอกนางทมยันตีให้เลือกเทพองค์ใดองค์หนึ่งในสี่องค์นั้นเป็นสามีของนาง (คำว่า “เทพทูต” ในที่นี้แปลว่า “ทูตของเทพ” หรือ “ทูตที่เทพส่งไป”)

พระนลพยายามปฏิเสธเพราะตัวเองก็มีความปรารถนาในตัวนางอยู่แล้ว แต่เมื่อได้ตกลงรับปากไว้แต่แรกแล้วก็ต้องรักษาคำพูดและรับคำสั่งของเทพทั้งสี่ไป บอกนางทมยันตี แม้ว่าวังของนางทมยันตีจะมีเวรยามที่คอยเฝ้าอารักขาอย่างเข้มงวด ด้วยอำนาจแห่งจุลโลกบาล พระนลก็สามารถเข้าไปพบนางทมยันตีและแจ้งให้นางทราบถึงบัญชาของโลกลบาลทั้งสี่ได้โดยสะดวก

แต่นางทมยันตียืนยันว่า นางได้ตัดสินใจรักพระนลมาแล้วตั้งแต่ได้ทราบเรื่องจากหงส์ผู้เป็นสื่อ นางเป็นผู้มั่นในคุณธรรมที่ว่าหญิงมีรักได้เพียงรักเดียวและเปลี่ยนความคิดไม่ได้ นางบอกพระนลว่าจะขอเลือกพระนลเป็นสามี แม้พระนลจะอ้างว่าตนเองเป็นเทพทูต และขอให้นางเลือกเทพองค์ใดองค์หนึ่งก็ตาม นางก็ยืนยันที่จะใช้สิทธิ์ที่นางมีเลือกพระนลเป็นคู่ครองในพิธีสุมพร

ในพิธีสุมพร เมื่อกษัตริย์จากแดนต่างๆ เข้ามาสู่ที่ประชุมแล้ว นางทมยันตีก็ออกมายังเวที นางมั่นใจว่าจำพระนลได้ และตั้งใจแน่อนที่จะเลือกพระนลที่นางรักและมั่นหมาย แต่เมื่อนางมองดูเหล่าราชาที่มาเรียงรายอยู่ในที่ประชุม นางเห็นว่ามิพระนลอยู่ถึงห้าองค์ นางทราบทันทีว่าโลกลบาลทั้งสี่องค์ยังทราบเจตนาของนาง จึงได้เนรมิตร่างให้เหมือนพระนลมาปนอนอยู่ด้วย

นางทมยันตีแทบจะหมดปัญญา แต่เพราะนางเป็นผู้มั่นในความนับถือเทพเจ้า นางระลึกถึงโลกลบาลทั้งสี่องค์ ตั้งจิตอธิษฐานกระทำสักการีญา^๑ เอาความซื่อสัตย์ในความรักของนางเป็นเครื่องบูชา ขอให้โลกลบาลทั้งสี่เป็นพยานในคุณธรรมอันมั่นคงของนางผู้รักเดียวใจเดียว นางขอให้โลกลบาลทั้งสี่แสดงองค์ให้นางทราบ

^๑ เงื่อนไขของสักการีญา หรือ “สวดกริยา” ในวรรณคดีสันสกฤตแก่นั้นอยู่ที่ความมั่นคงในธรรมะหรือหน้าที่ที่ตนพึงปฏิบัติที่ระบุไว้ในคัมภีร์สมฤติ บุคคลที่รักษาธรรมะของตนได้สมบูรณ์ ย่อมได้รับความอนุเคราะห์จากเทพทุกองค์

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

ว่าไหนคือพระนลตัวจริง เพื่อที่นางจะสามารถเลือกพระนลที่นางรักได้ถูกต้อง จตุโลกบาลทราบเจตนาและความมั่นคงในความรักและความซื่อสัตย์ของนาง อันเป็นธรรมะอันสูงสุดแห่งกุลสตรี จึงยอมแสดงองค์ตามที่นางอธิษฐานขอ

นางทมยันตีจึงสามารถมองเห็นว่า ในจำนวนร่างพระนลห้าร่างนั้น สี่ร่าง มีลักษณะพิเศษ คือ ไม่มีเงาทอดลงมาที่พื้น ตาไม่กระพริบ พวงมาลาไม่เหี่ยวเฉา และอื่นๆ นางจึงสามารถเลือกพระนลตัวจริงได้ แล้วจตุโลกบาลได้ให้พรแก่พระนลสี่ประการ เช่น ให้มีความสามารถในการปรุงอาหารที่มีรสอร่อยเลิศ เป็นพิเศษหาผู้เสมอเหมือนมิได้ สามารถก่อไฟโดยไม่ต้องใช้ไม้สไฟ ฯลฯ แล้วพระนลก็ได้พานางทมยันตีเดินทางกลับมายังเมืองนิษิตของพระองค์ ทุกอย่างดำเนินไปด้วยความราบรื่นเป็นเวลาสิบสองปี พระนลและนางมีโอรสองค์หนึ่งธิดาองค์หนึ่ง

กลี สัญลักษณ์แห่งความชั่วร้าย (เรียกแบบไทยว่ากาลิ) และทวาร (ทวารอน) ผู้สหาย ได้เดินทางมาเพื่อเข้าร่วมพิธีสมุพร แต่มาช้าไป กลีโกรธมาก เมื่อได้ทราบจากพระอินทร์ว่านางทมยันตีเห็นพระนลดีกว่าเทพ กลีถึงกับสาบานว่าจะตามจองล้างจองผลาญพระนลให้ได้

เป็นเวลาสิบสองปีที่กลีคอยหาโอกาสทำลายพระนล และวันหนึ่งพระนลเข้าไปในเทวาลัยโดยชำระพระบาทไม่ถูกต้องตามระเบียบของผู้เคร่งศาสนา กลีฉวยโอกาสนั้นเข้าสิงในร่างพระนล และทวารก็ไปดลใจให้ท้าวบุษกร ผู้เป็นอนุชาของพระนลมาทำเล่นสกาพนัน พระนลรับคำท้า และด้วยอำนาจของกลี พระนลแพ้พนันและสูญเสียทรัพย์สินบ้านเมืองทั้งหมด ต้องพเนจรไปในกลางป่า นางทมยันตียังมีสติพอที่ให้คนพาโอรสและธิดาไปฝากไว้กับชนนีของนางที่เมืองวิหรรพ์ แล้วนางผู้มีใจเดียวรักเดียวก็สละทุกสิ่งทุกอย่าง ออกจากเมืองติดตามพระนลผู้แพ้พนัน ต้องเผชิญกับความหิวโหยและทนทุกขเวทนาแสนสาหัส

กลี ยังคงสิงอยู่ในร่างของพระนล ครั้งหนึ่งเมื่อพระนลพยายามจะใช้ฝ่ามือจับนก แต่นกนั้นกลับพาฝ่ามือของพระนลบินหนีไป กลียังไม่พอใจ ได้ดลใจ

สถาบันวิทยบริการ

ให้พระนล ผู้ซึ่งในขณะนั้นไม่มีผ้าห่มห่อร่างกายเลย ตัดสินใจแอบตัดแบ่งผ้าคลุมร่างของนางทมยันตีออกไปครึ่งผืนขณะที่นางหลับ แล้วหนีซัดเซตจนเจอไปและทิ้งนางไว้ในกลางป่าเพียงคนเดียว

เมื่อทมยันตีตื่นขึ้นไม่เห็นพระนล ต้องระหระหนร้อนเร่ไปตามลำพังจนไปถึงเมืองเจที ชนนี้ของราชาเมืองเจทีเห็นนางกระเซอะกระเซิงมาก็ส่งสารให้คนไปเรียกนางมา ในที่สุดทมยันตีก็ได้รับความช่วยเหลือ และสามารถกลับเมืองวิทรรักษ์เมืองเก่าของนางได้

พระนลเองซัดเซพจนเจอไปในกลางป่า ได้ช่วยกรรโกฏกนาคซึ่งถูกคำสาปติดอยู่ในโพรงไม้กลางป่าและกำลังถูกไฟคลอก ให้รอดพ้นจากไฟและคำสาปกรรโกฏกนาคตอบแทนบุญคุณพระนลโดยพันพิษร้าย บันดาลให้พระนลกลายเป็นคนแคระหลังค่อมร่างพิการ แขนทั้งสองข้างสั้นผิดปรกติ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของพระนลเองประการหนึ่ง และเพื่อให้พิษร้ายนั้นแผดเผาสิทธิ์ซึ่งอยู่ในร่างของพระนลอีกประการหนึ่ง แล้วกรรโกฏกนาคก็แนะนำให้พระนลซึ่งอยู่ในร่างคนแคระแล้วนั้นเปลี่ยนชื่อเป็นวาหุกะ และไปสมัครเป็นสารถีและพ่อครัวอยู่กับท้าวฤๅษบรรณกษัตริย์เมืองอโยธยา ห่างจากวิทรรักษ์นครไปหนึ่งร้อยโยชน์ ท้าวฤๅษบรรณผู้นี้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการเล่นสกาและวิชาคำนวณ

ฝ่ายนางทมยันตี เมื่อกลับมาอยู่กับชนกของนางแล้ว ได้ส่งพรหมณ์จำนวนหนึ่งแยกย้ายกันไปสืบหาพระนล นางแต่งบทขับให้พรหมณ์เหล่านั้นท่องจำและนำไปขับในเมืองใหญ่เมืองน้อยทั้งหลายตามชุมชนทุกแห่ง บทขับของนางรำพึงรำพันถึงความรักและความซื่อสัตย์ของหญิงคนหนึ่งซึ่งคร่ำครวญถึงสามีผู้เป็นทาสของสกาพนัน (พระนลคำหลวง หน้า ๓๐๙)

“ โอนักสกาของข้าเอ๋ย	กระไรเลยดันดันไปหนไหน
แบ่งเอาผ้าข้าคลุมแล้วดุ่มไป	ช่างกระไรไม่คิดเมตตากัน
ช่างทอดทิ้งเมียขวัญอันสวาท	ให้อนาถนอนร้างกลางไพรสัณห์
เมียซื่อตรงจงรักภักดีครัน	นั่งคอยผัวอยู่นั้นเช่นสิ่งไว้
แสนพุ่มพอกผัวราวไฟผลาญ	ให้ร้อนราญทรวงเรียดังเพลิงไหม้

หมัดผ้ากึ่งผืนนั้นยืนไว้	พอจะได้ต่างหน้าสามี
ไอ้วีระบุรุษมฤกษเกต	จงสมเพชภรรยา มารศรี
ผู้โคกเครา้ทุกทิวาราตรี	เชิญบตีมาลอบประโลมนาง”

นางสังพรพราหมณ์เหล่านั้นให้คอยสังเกตดูชายที่ได้ฟังบทประพันธ์ว่ามีปฏิกิริยาหรือแสดงท่าทางอย่างไรบ้าง แล้วนำมาเล่าให้นางได้ทราบ

ในเวลาไม่นานนัก พราหมณ์ผู้หนึ่งกลับมารายงานว่า วาหุกะ สารตี ร่างพิการที่ทำหน้าที่เป็นสารตีของท้าวฤๅษบรรณแห่งเมืองอโยธยา ได้แสดงความกระวนกระวายและโคกเครา้เป็นอย่างมากยิ่งเมื่อได้ฟังบทขับ และวาหุกะผู้นี้ยังได้กล่าวเสริมและยืนยันแสดงความเชื่อมั่นว่า “กุลสตรีผู้ซื่อสัตย์ต่อสามีของตนย่อมต้องได้รับความคุ้มครองจากทวยเทพในภพทั้งสาม” และยังคงกล่าวอีกว่า “สามีของหญิงผู้นั้นจำเป็นต้องตัดแบ่งผ้าที่นางครองไปครึ่งหนึ่งด้วยความจำเป็น”

นางทมยันตีได้ฟังเช่นนั้น ก็มั่นใจว่าวาหุกะผู้นี้ต้องเป็นพระนล ซึ่งปลอมตัวเป็นสารตีของท้าวฤๅษบรรณ นางแอบทำอุบายให้คนไปลือเป็นข่าว ให้ท้าวฤๅษบรรณได้ยินว่า ท้าวภีมะผู้เป็นชนกของนางจะประกอบพิธีสุมพรนางอีกครั้งหนึ่งในวันรุ่งขึ้น นางมั่นใจว่า เมื่อท้าวฤๅษบรรณได้ยินข่าวนี้คงจะต้องเดินทางมายังเมืองของนางทันที แต่เมืองอโยธยาของท้าวฤๅษบรรณอยู่ไกลจากเมืองวิทรภักดิ์ร้อยโยชน์ ถ้าสารตีของท้าวฤๅษบรรณสามารถขี่รถเดินทางมาถึงภายในวันเดียว

“ เรื่องพระนลต้องเกากว่าประเพณีสตี (sati หรือ suttee) ซึ่งบังคับให้ภรรยาเผาตัวตายตามสามีเมื่อสามีตาย ถ้าเผาตัวตายพร้อมสามีเรียกว่า สหมรณะ แต่ในกรณีที่สามีตายต่างถิ่น ภรรยาต้องทำพิธีเผาตัวตายตามภายหลัง เรียกว่า อนุมรณะ ประเพณีนี้มีกล่าวถึงหลายแห่งในคัมภีร์มหาภารตะ

ในเรื่องพระนล นางทมยันตีสามารถประกาศสุมพรเป็นครั้งที่สองได้ จึงนำเชื่อว่า ครั้งหนึ่งนั้นอินเดียไม่บังคับให้หญิงหม้ายเผาตัวตายตามสามี และประเพณีนี้เกิดขึ้นในสมัยหลัง

ได้ สารตีผู้นั้นจะเป็นผู้อื่นไม่ได้นอกจากพระนลที่นางรัก ผู้มีความเชี่ยวชาญเชิงฝึก
บังคับ และซับซ้อนที่หาคนเปรียบไม่ได้

อุปบายของนางทมยันตีได้ผล ท้าวฤๅษณ์ได้ยินกิตติศัพท์ความสวยงาม
ของนางทมยันตีมานานแล้ว เมื่อได้ยินข่าวก็ตัดสินใจจะเดินทางมาเมืองวิทรภ
ทันที โดยให้ว่าหุกะเป็นสารตี ฝ่ายว่าหุกะ (หรือพระนล) พอได้ยินเรื่องที่น่าจะ
เข้าพิธีสมุพรอีก ก็รู้สึกแปลกใจ น้อยใจ และสงสัยในความซื่อสัตย์ของนางที่มีต่อ
ตนผู้เป็นสามี จึงตัดสินใจรับเป็นสารตีขั้บรถท้าวฤๅษณ์มายังเมืองวิทรภ

ระหว่างทาง พระนลกับท้าวฤๅษณ์ได้ตกลงแลกวิชากัน พระนลสอน
วิชาหัวใจการขับขีม้า (อศฺวหฤๅษย์) ให้ท้าวฤๅษณ์ และท้าวฤๅษณ์ก็สอนวิชา
หัวใจการเล่นสกา (อักษฺหฤๅษย์) ให้พระนล พอพระนลเรียนรูวิชาหัวใจการเล่นสกา
สำเร็จ กสิก็หมดอำนาจต้องออกจากร่างพระนลไป แต่พระนลยังไม่คืนสู่ร่างเดิม
คงเป็นว่าหุกะคนหลังค่อมต่อไป

เมื่อท้าวฤๅษณ์มาถึงเมืองวิทรภ ไม่เห็นว่ามีพิธีสมุพรแต่
อย่างไร ก็รู้สึกสงสัย แต่ก็ไม่กล้าเอ่ยปากซักถาม เพียงแต่เข้าเฝ้าท้าวฤๅษณ์ผู้เป็น
ชนกของนางทมยันตี และแสดงความเคารพในฐานะที่ตนมีศักดิ์ต่ำกว่า

ส่วนนางทมยันตีนั้นเชื่อมั่นว่า สารตีผู้สามารถขับขีรถระยะทางตั้งร้อย
โยชน์จากอโยธยามายังเมืองวิทรภในวันเดียว จะเป็นใครอื่นมิได้นอกจากพระนล
นางให้เกศินีนางกำนัลของนางไปไต่ถามทุกข์สุขของว่าหุกะ และนำบทขับบทเก๋
ของนางไปเล่าซ้ำและถามถึงคำตอบที่เขาเคยให้แก่พราหมณ์ ว่าหุกะตอบนางตรง
ตามที่พราหมณ์รายงานให้นางทมยันตีทราบทุกอย่าง และตลอดเวลาที่เขาตอบ
คำถามของเกศินี ว่าหุกะอยู่ในสภาพโศกเศร้าอย่างยิ่ง แล้วเกศินีก็นำเรื่องมา
รายงานให้นางทมยันตีฟังทุกประการ

เพื่อความแน่ใจ นางทมยันตีได้ให้เกศินีแอบเอาอาหารที่ว่าหุกะปรุงขึ้นมา
ให้นางลองชิม เมื่อนางได้ลิ้มรสอาหารก็มั่นใจว่าว่าหุกะจะเป็นผู้อื่นไปมิได้ นางให้
เกศินีพาลูกทั้งสองของนางและพระนลผ่านไปทางนั้นอีก พอว่าหุกะเห็นก็เฝ้าเข้า

กอดเด็กทั้งสองและร้องไห้ แต่พอรู้สึกตัวก็กล่าวกับนางเกศินี่ว่าเราเองก็มีลูกสองคนอายุอยู่ในวัยเดียวกัน และเขาคิดถึงลูกจึงได้ร้องไห้

ในที่สุด นางทมยันตีก็ให้ว่าหุกะเข้าเฝ้า และความจริงทุกอย่างก็ปรากฏ นางทมยันตีเข้าใจเหตุผลของพระนลว่าเพราะเหตุใดพระนลจึงหนีนางไป และพระนลก็เข้าใจว่าเพราะเหตุใดจึงมีข่าวว่านางจะเข้าพิธีสมรสเป็นครั้งที่สองแล้วว่าหุกะก็ระลึกถึงกรรโกฏกานาคและได้คืนร่างเป็นพระนลตามเดิม

ต่อจากนั้น พระนลได้ไปทำเล่นสกาพนันกับท้าวบุษกรอีกครั้งหนึ่ง พระนลเป็นผู้ชนะ และได้บ้านเมืองของตนกลับคืน

เรื่องลงเอยด้วยความสุข ท้าวบุษกรได้รับอภัย พระนลและนางทมยันตีก็อยู่ร่วมกันด้วยความสุขต่อไปจนตลอดชีวิต

ถ้าเปรียบกับประเทศในยุโรปแล้ว วัฒนธรรมไทยนับว่าสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอินเดียมาก แต่คนไทยแปลเรื่องพระนลของอินเดียเป็นไทยซ้ำกว่าชาวยุโรปแปลเป็นภาษายุโรปถึงเกือบร้อยปี เรื่องพระนลภาษาไทยที่เก่าที่สุดมีสองฉบับ คือ พระนลคำหลวง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฉบับหนึ่ง และพระนลคำฉันทน์ พระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) อีกฉบับหนึ่ง

ผู้เขียนบทความไม่ทราบว่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเริ่มงานพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ตั้งแต่เมื่อใด พระราชนิพนธ์คำนำของพระองค์ในหน้า (๓) ตอนต้นของเรื่องก็ระบุแต่เพียงว่าทรงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เสร็จในปีพ.ศ. ๒๔๕๗ ส่วนการพิมพ์นั้นได้ล่าช้ามาจนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงเสร็จและออกจำหน่ายในปีนั้น นอกจากนี้ มีข้อความเพิ่มเติม (หน้า ๔๖๕) ว่าได้ทรงรวบรวมอภิธานหรือคำอธิบายศัพท์ในเรื่องนี้เสร็จตั้งแต่วันที่ ๔ มิถุนายน

ส่วนพระนลคำฉันทน์ นั้น น.ม.ส. ประทานคำชี้แจงไว้ข้างต้นว่า

“เริ่มแต่งในตอนต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้ทูลเกล้าฯ ถวายในงานเฉลิมพระ
ตำหนักจิตรลดารโหฐานเมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคมปีเดียวกันนั้น ๕ สรรคครึ่งหนึ่ง
ทูลเกล้าฯ ถวายในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๗ อีก ๕ สรรค ครึ่งหนึ่ง... อีก ๑๖
สรรค แต่งใน พ.ศ. ๒๔๕๗ และ ๒๔๕๘ จบบริบูรณ์เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ.
๒๔๕๘

เมื่อแต่งสำเร็จแล้วได้ให้เสมียนเขียนตัวขึ้นดู... ครั้นเขียนแล้วอ่านสอบดู
เห็นผิดมากมาย ถ้าทิ้งไว้มีผู้คัดต่อ ๆ กันไปสัก ๓ ทอดคงจะเปลี่ยนแปลงไปมาก
คิดดังนั้นจึงจัดพิมพ์พระนลคำฉันท์ขึ้นเป็นครั้งแรก สำเร็จในเดือนกันยายน พ.ศ.
๒๔๕๙ จำนวนฉบับที่พิมพ์เพียง ๖๓ ฉบับเท่านั้น การพิมพ์ครั้งนี้สำหรับเอาไว้เป็น
ร่างชั้นหนึ่งก่อน ไม่ใช่เพื่อโฆษณาแลจำหน่าย

... กรุงเทพฯ วันที่ ๕ กันยายน ๒๔๕๙”

จากข้อความที่ยกมาข้างต้น พระนลคำฉันท์พิมพ์เสร็จก่อนพระราชนิพนธ์
พระนลคำหลวงเล็กน้อย

ผู้เขียนบทความนี้เข้าใจว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและ
น.ม.ส. คงจะทรงเริ่มนิพนธ์งานนี้ในระยะใกล้เคียงกันมาก โดยที่ต่างฝ่ายต่างก็ไม่
ทรงทราบว่าอีกฝ่ายหนึ่งกำลังทรงนิพนธ์เรื่องเดียวกัน และเมื่อ น.ม.ส. ทรงนำงาน
พระราชนิพนธ์ตอนแรกขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายนั้น (๑๖ สิงหาคม ๒๔๕๖)
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ คงจะได้ทรงพระราชนิพนธ์เสร็จไปแล้วส่วนหนึ่ง
เช่นกัน แต่ น.ม.ส. มิได้ทรงทราบ ฝ่าย น.ม.ส. ได้ทรงนิพนธ์ต่อ และได้นำตอนที่
สองขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในระยะเวลาเจ็ดเดือนครึ่งต่อมา (๑ เมษายน ๒๔๕๗)
เข้าใจว่า น.ม.ส. คงจะทราบในระยะหลังจากนี้เล็กน้อยว่า พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าฯ กำลังทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระนลอยู่เช่นกัน จึงทรงชะลองาน
นิพนธ์ของพระองค์ลงให้ดำเนินไปช้า ๆ และมีได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีก เมื่อทรง
นิพนธ์เสร็จในเวลาอีกสองปีครึ่งต่อมา ก็จัดพิมพ์ขึ้นเป็นการภายใน และพิมพ์ขึ้น

เพียง ๖๓ ฉบับ โดยมีเลขหมายกำกับไว้ทุกฉบับเพื่อมิให้เป็นการเอิกเกริกหรือเป็นการอาจเอื้อมทำนองแข่งพระบารมี

ในด้านรูปแบบการประพันธ์ ทั้ง พระนลคำหลวง และ พระนลคำฉันท์ ต่างก็เป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชาธิบายไว้ใน "อธิบายในลักษณะประพันธ์" (หน้า ๔๕๔-๔๕๕) ว่า ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป คือ ทั้ง โคลง กลอน กาพย์และฉันท์ ในด้านโคลงนั้นทรง "ใช้ทุกชนิดที่หาตำราได้" ทั้งโคลงสี่ โคลงสาม โคลงสองและร่าย ทั้งที่จำกัดเอกโทและไม่จำกัด และมีโคลง กลบทแทรกในสรรคที่ ๑๐ อยู่ด้วย ส่วนกาพย์นั้นมีทั้งยานี ฉับ และ "สุรางคณา" กลอนมีทั้งกลอนบทละคร กลอนเสภา และกลอนเพลงยาว ส่วนฉันท์นั้นมีเพียง วสันตดิลก อินทรวีเชียร และโตฏกเท่านั้น

ส่วน น.ม.ส. นั้นทรงนิพนธ์เรื่องพระนลขึ้นเป็นคำฉันท์ แต่ก็มีกาพย์ฉับ และสุรางคณาบังคับอยู่มากพอสมควร ลำดับความยาวของฉันท์ที่ น.ม.ส. ทรงใช้นับตามจำนวนคำเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย จะได้ดังนี้

(ตัวเลขในวงเล็บเป็นร้อยละ โดยเทียบกับความยาวของหนังสือทั้งเล่ม)

วสันตดิลกฉันท์	(ร้อยละ 27.6)
กษัตริย์ชาติฉันท์	(ร้อยละ 17.5)
อินทรวีเชียรฉันท์	(ร้อยละ 16.4)
อินทรวงศ์ฉันท์	(ร้อยละ 7.6)
มาณวกันท์	(ร้อยละ 3.9)
โตฏกฉันท์	(ร้อยละ 3.8)

ที่เหลือมี อุปชาติฉันท์ สัทธาฉันท์ อีสังฉันท์ สัททูลลวิกกีฬิตฉันท์ กมลฉันท์ ตนมุขฉันท์ ฉันท์เหล่านี้ แต่ละชนิดมีน้อยกว่าร้อยละสาม

คำประพันธ์ประเภทกาพย์ที่ใช้มี ฉับ (ร้อยละ ๒.๘) และสุรางค์คณาบังคับ (ร้อยละ ๒.๓)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตรัสอธิบายถึงที่มาของเรื่อง พระนลคำหลวง ว่ามิได้ทรงแปลจากต้นฉบับสันสกฤต

“เพราะข้าพเจ้าเองก็หาได้เรียนรู้ภาษาสันสกฤตไม่ จึงจำเป็นต้องอาศัยคำ แปลเป็นภาษาอังกฤษของเซอร์โมเนียร์ โมเนียร์-วิลเลียมส์อีกชั้นหนึ่ง”

แม้จะมีได้ทรงระบุชื่อหนังสือที่ทรงอ้าง ก็แน่นอนว่าต้องหมายถึง

NALOPAKHYANAM

STORY OF NALA

With an improved version of Dean Milman's translation.

By MONIER WILLIAMS, M.A. D.C.L.

หนังสือนี้พิมพ์มาแล้ว 3 ครั้ง สองครั้งแรกในอังกฤษ (พ.ศ. ๒๔๐๓ และ ๒๔๒๒) ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทรงใช้ฉบับพิมพ์ครั้งแรกหรือครั้งที่สอง แต่มี คำนี้ถึงระยะเวลาที่ประทับอยู่ในอังกฤษแล้ว น่าจะเป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่สอง (ฉบับพิมพ์ครั้งที่สามเพิ่งพิมพ์ในอินเดีย เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๘ นี้เอง)

หนังสือนโลปายานัมเล่มนี้ นักเรียนสันสกฤตเรียกกันติดปากว่า “ฉบับดิน มิลแมน” ถ้าดูจากประวัติการพิมพ์ งานที่พระอริการมิลแมนเขียนนั้น ตีพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๓๗๘ รวมอยู่กับเรื่องแปลจากภาษาสันสกฤตเรื่อง อื่นๆ ด้วย และหลังจากที่มิลแมนถึงแก่กรรมภาพไปแล้ว เซอร์โมเนียร์ วิลเลียมส์ ได้นำคำแปลเรื่องพระนลฉบับนี้มาตรวจแก้ และจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๒๒ ในการพิมพ์ครั้งที่สอง มีต้นฉบับภาษาสันสกฤต พิมพ์ด้วยตัวเทวนาครีประกอบหน้า ต่อหน้า มีศัพท์านุกรมสันสกฤตอยู่ท้ายเล่ม และใช้ชื่อผู้แต่งว่า โมเนียร์ วิลเลียมส์ โดยตรง แต่ก็ได้ให้เกียรติแก่มิลแมนโดยระบุว่า ได้ใช้คำแปลเดิมของพระอริการ มิลแมนเป็นหลัก หนังสือเล่มนี้ยังมีผู้ใช้เป็นแบบเรียนอ่านและแปลสันสกฤตอยู่

พระนลคำหลวง มิใช่งานสรุปใจความที่นำมาประพันธ์ขึ้นใหม่เป็นบทร้อย กรอง แต่เป็นงานที่ทรงอธิบายไว้ใน อารัมภกถา ตอนต้นเล่มว่า

จะเพิ่มเติมเรื่องท้าว นามนล- ราชเฮย
แปลโคลกสันสกฤตสน- ริไว้

โคลงฉันทกภาพยกลอนปน
ตามแบบโบราณให้

กัณอยู่
ชื่อชี้คำหลวง

คือเป็นพระราชประสงค์จะทรงแปลเป็นบทร้อยกรอง งานแปลต้องถือ
ความหมายของข้อความในต้นฉบับเดิมเป็นหลัก แล้วนำมาเขียนเป็นกวีนิพนธ์ไทย
ให้ถูกต้องตามข้อกำหนดทางฉันทลักษณ์ หากมีการเสริมหรือตัดทอนความคิด
ในต้นฉบับบ้างก็ต้องมีน้อยที่สุด งานแปลจึงเป็นงานยาก แต่พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเป็นอัจฉริยะในด้านการแปล (ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส)
มาเป็นบทประพันธ์ร้อยกรองไทยอย่างที่หาคนเปรียบได้ยาก จึงทรงสามารถแปล
และประพันธ์เรื่องนี้ได้เป็นอย่างดีและในเวลาไม่นานนัก จะยกตัวอย่างที่ทรงแปลที่
ใกล้กับต้นฉบับภาษาสันสกฤตมาก

กสุ ดวิ สุรวานวทุยงค	มม หฤจณยวรุชน	
ปฺราปโตสุยมรทห วีร	ชญาตุมิจฉามิ เต'นฉ	(๓.๒๐)
กถมาคมนิ เจห	กถิ จาสิน ลกษิตะ	
สุรภษิตํ หิ เม เวศุม	ราชา เจโวศฺรคาสนะ	(๓.๒๑)

ซึ่งเป็นคำถามของนางทมยันตี เมื่อพระนลนำเทวบัญชาเข้าไปทูลแก่นางทมยันตี

“ดูก่อน ท่านผู้มีร่างอันหาที่ตำหนิมิได้ ผู้ทำให้จิตใจ(ของข้า)เต็มตื่นไป
ด้วยความรัก ท่านเข้ามาสู่(ที่นี่)ได้ราวกับเทพ(บันดาล), ดูก่อน ท่านผู้เป็นนักรบที่
กล้าหาญและปราศจากมลทิน ข้าปรารถนาจะรู้ว่าท่านคือผู้ใด และการเข้ามาสู่
สถานที่นี้เป็นไปได้อย่างไร ทำอย่างไรท่านจึง(เข้ามาได้โดย)มิได้มีผู้ใดสังเกตเห็น
สถานที่ของข้าแห่งนี้มีการพิทักษ์รักษาอย่างถี่ถ้วน และพระราชาก็เป็นผู้ที่เคร่งครัด
กวดขันในพระบัญชาของพระองค์อย่างยิ่ง”

พระราชนิพนธ์ใน พระนลคำหลวง (หน้า 35) ว่า

ดูราท่านผู้เอก	องค์งาม
ผู้สกิดใจวาม	วาบได้

ท่านมาตั้งเทพยดาม	เพลงอิทธิ ฤทธิฤดา
ข้านี้เอยากขอให้	ท่านแจ้งเหตุผล
กลใดท่านอาจเข้า	ถึงใน นี้นอ
ใครบ่ห้ามฤดาไหน	บอกข้า
กรมวังระวังไว	คอยจับ
พระตำรัสเจ้าหล้า	แหล่งนี้กวาดขัน

จะเห็นได้ว่า พระราชนิพนธ์เพียงไม่ถึง ๖๐ คำ ก็สามารถถ่ายทอดความหมายในภาษาสันสกฤตสองโคลงได้อย่างครบถ้วน

อย่างไรก็ตาม ในที่บางแห่ง ต้นฉบับภาษาสันสกฤตและคำแปลภาษาอังกฤษของต้น มิลแมนเป็นข้อความที่กล่าวถึงชื่อต้นไม้ ดอกไม้ ผลไม้ ชื่อนก และชื่อสัตว์ ติดต่อกันไป การที่จะแปลตามตัวนั้นทำได้ง่าย แต่ผู้อ่านคงรู้สึกเบื่อในกรณีเช่นนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระราชนิพนธ์ เป็นพรรณนาโวหารแบบไทยแท้แทรก มีการเล่นคำและสำนวนและโยงไปถึงอารมณ์ของตัวละครแบบกวีนิพนธ์ไทย เป็นทางออกที่น่าอ่านกว่าแปลตามตัวและเป็นการเพิ่มความไพเราะอย่างที่เปรียบเทียบไม่ได้ และที่จริงพระองค์ได้ทรงชี้แจงไว้แล้วในโคลงนิทานวิจนะสองบทสุดท้าย (หน้า อ) ไว้แล้วว่า

ต่อไปจะจับเรื่อง	พระนล
สันสกฤตมีกำกับ	อยู่แล้ว
ในทางจะประพันธ์	เพราะอย่าง ไทยฤ
บางแห่งก็จำแก้	ดัดแปลง
บางแห่งเติมต่อถ้อย	พาเหียร บ้างนา
แต่ไม่ผิดใจความ	แก่ไชรั
ขอท่านผู้เปรียญ	สันสกฤต
จงโปรดเมตตาให้	อภัย

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

การแต่งเสริมความเชื่อนี้มีหลายแห่ง ตัวอย่างเช่นในต้นฉบับภาษาสันสกฤตโคลกที่ ๔ สรรคที่ ๑๒ ข้อความสันสกฤตในโคลกนี้มีเพียง ๓๒ พยางค์ เป็นชื่อต้นไม้ ๑๑ ชนิด และเป็นศัพท์ที่มีความหมายตามธรรมดา (ได้แก่คำสันสกฤตในวงเล็บ) อยู่เพียงสองคำ

ชมพูวามรโลธรขทิว

ศาลเวตร(สมากุลม)

ปทุมกามลกลปลุช-

กทมโพ'ทุมพร' (อาวฤตม)

แปลตามตัวว่า

"(ขับช้อนไปด้วย) ต้นชมพู มะม่วง สีเสียด ขทิว ศาล เวตระ
(ล้อมรอบไปด้วย)ปทุมชาติ อามลกะ ปลักษะ กทัมพะ และอุทุมพร"

พระราชนิพนธ์ในเรื่องพระนลคำหลวง เป็นกวีนิพนธ์แบบไทย มีการเสริมข้อความซึ่งเป็นการเพิ่มความไพเราะดังต่อไปนี้ (หน้า ๑๕๓-๑๕๕)

○ ชมพูชมพูดี	ราวกับสีเสียดฟ้า
มะม่วงกาญจนา	เนื้ออ่อนเหลืองเรืองรองราย
○ สีเสียดช่างเสียดสี	เหมือนนารีสีเสียดชาย
เจ็บบยามถูกหนามหวาย	ไม่เหมือนเจ็บบลิบมือนาง
○ ประทุมสีแดงจำ	ขึ้นนสาไม้จิตจาง
แม่ผิวเป็นเพื่อนทาง	ช่วยชมพลางหว่างมรรคา
○ หอมกลิ่นกระลำพัก	อกแทบหักเจิวพี่อา
คิดยามอยู่พารา	เคยอบผ้าให้เธอทรง
○ ถึงต้นอุทุมพร	ไ้อ้อ่อนระทวยองค์
นึกคราราชาสรง	พระเคยนั่งตั้งหรรษา
○ ไทรย้อยละห้อยจิต	คิดคำนึงถึงภรรดา
ยามครองบ็องราชา	เหมือนไทรร่มพระภาร
○ ต้นหมากนิกหมากเมียง	เคยเสียดในพระโรงธาร
ต้นตาลนิกใบตาล	อยู่งานพัดจอมบ็องที่

ส่วนคำแปลของพระอริการมิลแมน ก่อนข้างจะตรงตัว (หน้า ๖๑)

Full with Rose-apples and Mangoes,
Lodh trees, Catechus and Canes,
Blushing Lotuses, Kadambas,
and the tree with massy leaves;
Close oerspread with Jujubes, Bel tree,
tangled with the holy fig,
Palms, Priyalas, Dates, Haritas,
trees of every form and name .

บทประพันธ์ของเซอร์เอตวิน อาร์โนลนั้นแสดงอารมณ์กวีได้ดีกว่า และถึงแม้จะมีการเพิ่มคำที่ไม่มีในต้นฉบับเดิมอีกหลายคำ ก็นับว่ายังใกล้กับความในต้นฉบับสันสกฤตมาก (Wilson, p. ๑๑๖ et seq.)

And tall silk-cotton trees, and mango-belts
With silvery spears; and wild rose-apple, bent
Mid lodhra and tufts and khadirs, interknit
By clinging rattans, climbing everywhere
From stem to stem. Therewith were intermixed-
Round pools where rocked the lotus—amalaks,
Plakshas with fluted leaves, kadambas sweet,
Udumbaras; and on the jungle-edge ...

ผู้เขียนบทความเรื่องนี้ไม่สามารถนำคำแปลของบอปปี (ภาษาละติน) ของริกเกร็ด (ภาษาเยอรมัน) มาเปรียบกันทั้งหมดในที่นี้ได้

ใน คำอธิบายของเรื่อง **พระนลคำฉันท์** กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์มิได้ประทานคำชี้แจงว่าทรงได้เนื้อเรื่องมาจากที่ใด แต่ถ้าพิจารณาจากหนังสือที่ทรงใช้ทรงกล่าวถึงหนังสือ “นโลปาขยาน ฉบับ M.N.” (คำอธิบาย หน้า ๑) M.N. ก็คงหมายถึงโมเนียร์ วิลเลียมส์ คือเป็นหนังสือฉบับเดียวกันกับที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้นั้นเอง

เมื่อมาพิจารณาดูเรื่อง **พระนลคำฉันท์** ตั้งแต่ต้น จะเห็นได้ทันทีว่างานนี้มีช่างงานแปล แต่เป็นงานที่ เอาความมาเรียบเรียงและประพันธ์ขึ้นเป็นบทร้อยกรอง บางแห่งมีรายละเอียด (ที่ไม่จำเป็นต่อเนื้อความสำคัญ) เพิ่มเติม

แต่บางตอนข้อความ (ที่ไม่สำคัญ) ก็หายไป ในกรณีเช่นนี้เห็นจะต้องยกข้อความ
ที่ น.ม.ส. เองทรงกล่าวไว้ใน คำนำของเรื่อง กนกนคร (หน้า ๓) ซึ่งได้ทรงนิพนธ์
ขึ้นหลังเรื่องพระนลนี้ประมาณ ๗ ปี ว่าในการนิพนธ์ของพระองค์ท่านมีปัจจัยที่ควร
จำ ดังนี้

“ผู้อ่านพึงรำลึกว่า นิทานนี้เนื้อเรื่องเดิมเป็นแขกฮินดู ผู้แต่งเป็นไทย
แต่งกลอนไทยให้ไทยอ่าน แต่เป็นผู้รู้ภาษาอังกฤษ นึกในภาษานั้นได้ เหตุฉะนั้น
ความคิดความเปรียบ หรือเชิงความและสำนวนที่กล่าวก็ดี อาจเป็นไทยๆ แขกๆ
ฝรั่ง ๆ ปะปนกันหลายขนาน ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า ถ้าท่านเห็นว่าได้ปรุงเข้ากับกลม
กลมดีแล้วก็ใช่ว่าเป็นอันใช้ได้”

ข้อความข้างบนนี้ แม้ว่า น.ม.ส. จะทรงไว้สำหรับหนังสือ กนกนคร ก็คง
จะใช้ได้เป็นอย่างดีและถูกต้องสำหรับ พระนลคำฉันท์ ด้วย พระประสงค์
ของ น.ม.ส. ไม่ใช่การแปลโดยตรง โดยที่ทรงเป็นกวีที่ปรารถนาอิสระในการ
ประพันธ์ตามที่ทรงเห็นว่าไพเราะ ไม่ผูกพันพระองค์ในการแสดงความคิดเห็น
จนเกินไป จึงทรงเลือกวิธีประพันธ์ตามเค้าความเดิม บางแห่งนับว่าใกล้เคียงกับ
ความเดิม ข้อความที่นางทมยันตีตามพระนล ที่ได้ยกมาแล้วข้างต้น (เมื่อพระนล
ไปปรากฏตัวในวังโดยมิได้มีผู้เห็น) นั้นค่อนข้างจะตรงตัว (หน้า ๒๑) แต่ขาดความ
ซึ่งไม่จำเป็นต่อโครงเรื่องบ้าง คำประพันธ์ของพระองค์ (๖๖ คำ) มีดังนี้

ดูราพระทรงศักดิ์	คุณลักษณะวิไลไกร
เหตุหาญประการใด	พระเสด็จฉะวงหลวง
จู่ถึงประหนึ่งเท-	วะสุระทะเลอสรอง
ไพร่พลพลปวง	ก็บ่ห้ามบ่ปรามองค์
มาได้ก็โดยฤ-	ทธิมหิศรธารง
อันซึ่งพระองค์ทรง	สุรภาพคือใคร

ส่วนที่มีการขยายความนั้นมีมาก เช่นในตอนต้นของสรรค ๑๒ ตอนที่
กล่าวถึงต้นไม้นานาชนิดดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ถ้าหากจะนำคำประพันธ์ของ

พระองค์มาวิเคราะห์ หรือเปรียบกับต้นฉบับในภาษาสันสกฤตแล้ว จะไม่สามารถบอกได้เลยว่า บรรทัดไหนของคำประพันธ์ภาษาไทยคือคำแปลของต้นฉบับภาษาสันสกฤตส่วนใด ข้อความในภาษาสันสกฤตทุกอย่างถูกนำมาละกันแล้วทรงนำมาเรียงใหม่หมด แต่ถ้าพูดในด้านการประพันธ์ไทยแล้ว จะเห็นว่าไพเราะหาที่ติไม่ได้ และถัดจากพรรณนาถึงป่า สัตว์ นก ฯลฯ แล้ว น.ม.ส. ก็ทรงสรุปเอาใจความตอนที่นางทมยันตีต้องระหกระเหินไปกลางป่ามาทรงประพันธ์ขึ้นใหม่ตามแบบกวีไทยดังนี้ (หน้า ๘๕)

○ ยามร้อนก็เร่าสิริระร้อน	ทินกรบ่สงสาร
แผดเผาเบ้ากิริณปาน	กระอุไหม้มลายโรย
○ ยามเย็นก็เยือกทยเย็น	หิมเป็นละอองโปรย
ลมชายก็เซ่นอนิลโบย	บุรณมระทมใจ
○ อารัณยะบรรพตตระการ	ศิริภูมินิกฤษีไพร
หลากธาตุอาศยะณะไศ	ละอเนกอนันต์มี
○ เหวห้วยลห่านหิมอุทก	ก็พุดกณศีขรี
ผิงผิงละหลังสลิละปรี	ดิสะเริงสราญรมย์
○ นางมีนกลมลพลาภาพ	บมีชาบฤติชม
วันคืนสู่อันุระระงม	บระงับพระโตกา

ที่ได้กล่าวมาแล้วคือความเป็นมาของเรื่อง พระนลและนางทมยันตี โดยเริ่มต้นจากบทประพันธ์ นโลปายานัม ภาษาสันสกฤตในคัมภีร์มหาภารตะ มาจนถึงบทประพันธ์ไทยโดยกวีเอกของไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชี้แจงไว้เลยว่าทรงใช้คำแปลภาษาอังกฤษมาเป็นต้นฉบับ แต่เราทุกคนก็ทราบดีว่าพระองค์ท่านทรงสนพระทัยในภาษาสันสกฤตเป็นอย่างยิ่ง ทรงถ่ายทอดต้นฉบับตัวเทวนาครีออกเป็นอักษรไทย ทรงแนะนำวิธีใช้ตัวอักษรไทยเขียนภาษาสันสกฤตไว้ด้วย แม้แต่เมื่อทรงแปลเรื่องเป็นภาษาไทย พระองค์มิได้ทรงใช้เพียงคำแปลภาษาอังกฤษเท่านั้น แต่จะทรงตรวจกับต้นฉบับภาษาสันสกฤตควบคู่กันไป และจะทรงค้นพจนานุกรมด้วยหากมีข้อข้องพระทัย ซึ่งได้ช่วยให้

พระองค์ทรงสามารถสร้างคำไทยขึ้นจากศัพท์สันสกฤตได้อย่างเหมาะสมเป็นจำนวนมาก เป็นการสร้างศัพท์และความหมายของศัพท์ในภาษาไทยให้มีความหลากหลายและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในด้านการประพันธ์ร้อยกรอง เรื่องพระนลคำหลวงได้แสดงให้เห็นว่าทรงพระปรีชาสามารถในการประพันธ์ร้อยกรองประเภทต่างๆ ได้ทุกชนิด ถ้าพูดถึงพระบรมราชาธิบาย ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของไทยและอินเดียแล้ว นับว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ริเริ่มอย่างแท้จริง และแม้เวลาจะผ่านไปนานแล้ว พระบรมราชาธิบายของพระองค์ก็ยังมีค่าอย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจวัฒนธรรมไทย-อินเดีย พระองค์ทรงเป็นทั้งปราชญ์และกวีไทยที่ทรงมีผลงานเป็นประจักษ์พยานอย่างมหาดศาล

น.ม.ส. นั้น ทุกคนยอมรับว่าทรงเป็นกวีใหญ่ พระองค์มิได้ทรงเลาไว้ณที่ใดอย่างชัดเจนว่า ได้เคยทรงศึกษาภาษาสันสกฤตมากน้อยเพียงใด แต่ที่พิจารณาดูงานประพันธ์ของพระองค์โดยทั่วไป โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับวรรณคดีอินเดีย ซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง ทั้งที่พระองค์จะทรงใช้คำบาลีสันสกฤตอย่างแพรวพราวและใช้ได้อย่างรื่นหูก็ตาม ผู้เขียนก็เข้าใจว่า น.ม.ส. มิได้ทรงศึกษาภาษานี้ตามแบบแผนที่สอนกันอยู่ในมหาวิทยาลัย แต่โดยที่ทรงเป็นนักอ่านมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ และทรงสนพระทัยในวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอินเดียเป็นทุนอยู่ และเมื่อทรงศึกษาอยู่ที่เคมบริดจ์ในอังกฤษ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๐ ถึงปลายปีพ.ศ. ๒๔๕๑ ก็ทรงเป็นนักอ่านหนังสือนานาชนิด จึงคงจะได้อ่านเรื่อง นโลปาขยานัม ฉบับแปลของดีน มิลแมน และ เซอร์โมเนียร์ วิลเลียมส์ มาแล้วตั้งแต่ครั้งนั้น

อย่างไรก็ตาม น.ม.ส. ได้ทรงศึกษาตัวอักษรเทวนาครีและทรงมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภาษาสันสกฤต ทรงสามารถค้นพจนานุกรมของโมเนียร์ วิลเลียมส์ และของอาปเต (Apte) ได้สะดวก หนังสือ พระนลคำฉันท์ ใช้คำบาลีสันสกฤตมาก ซึ่งก็เป็นธรรมดาสำหรับการแต่งฉันท์ ผู้ที่ติดตามศัพท์สันสกฤตในเรื่อง พระนลคำฉันท์ ของ น.ม.ส. อย่างใกล้ชิด จะพบว่าคำสันสกฤตที่ทรงใช้ มักจะ

เป็นคำที่มีชื่ออยู่ในต้นฉบับภาษาสันสกฤตเรื่องนโลปายานนั่นเอง แสดงว่าขณะที่ทรงประพันธ์ก็จะทรงตรวจต้นฉบับภาษาสันสกฤตไปด้วย (ทำได้ง่ายเพราะฉบับแปลของดิน มิลแมน ที่โมเนียร์ วิลเลียมส์ นำมาพิมพ์ใหม่นั้น มีต้นฉบับภาษาสันสกฤตพิมพ์ด้วยตัวเทวนาครี เห็นตรงข้ามกับคำแปลภาษาอังกฤษหน้าต่อหน้า) งานประพันธ์ของ น.ม.ส. เรื่องนี้ไม่ใช่งานแปลชนิดที่ต้องมีเนื้อหาตรงกันพอดี เพราะท่านผู้ประพันธ์ทรงมีพระประสงค์ในความอิสระในการแสดงออกซึ่งวรรณศิลป์ บางส่วนจะสั้นกว่าหรือยาวกว่าต้นฉบับในภาษาเดิม แต่เรื่องราวที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่องพระนลเห็นคงมีอยู่โดยสมบูรณ์ อาจจะดัดแปลงแต่งตัวเป็นไทยๆ บ้าง เพื่อให้เข้ากับรสนิยมของคนไทยผู้รักการอ่านหนังสือประเภทนี้

สำหรับสำนวนโวหาร และพระปริชาสามารถของ น.ม.ส. ในการแต่งฉันทกวี คงไม่จำเป็นต้องมีคำอธิบายหรือช่วยยกย่องใดๆ ทุกคนรู้ว่าฉันทกวีของพระองค์ท่านหราวไปด้วยศัพท์สันสกฤต บาลี และเขมร ส่วนแต่เข้ากันได้ดีกับคำไทยที่ทรงใช้ ทั้งเสียงและความหมาย พยางค์กรุลหุที่ทรงใช้นั้นไม่ตะกุกตะกัก เข้ากันกับแนวความคิดและอารมณ์ที่ผู้อ่านกำลังมีอยู่ในขณะนั้นเป็นอย่างดี และทั้งที่เป็นฉันทกวีซึ่งหลายคนอาจคิดว่าแห้งแล้งและกระด้าง ฉันทกวีของ น.ม.ส. ก็ปรากฏมีลักษณะพิเศษ มีความสละสลวยนุ่มนวลและสำนวนที่ประทับใจ เป็นลักษณะเด่นของพระนิพนธ์ของพระองค์ที่จะดำรงอยู่ในวงวรรณคดีไทยต่อไปเป็นเวลานานแสนนาน

บรรณานุกรม

- กรฤณา - เรื่องอุไร กุศลาสัย, มหาภารตยุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๓.
- ชุมนุมตำรากลอน ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ, กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๐.
- เบญจวรรณรักษ์, หลวง, มหาภารตยุทธ, กรุงเทพฯ: คลังวิทย, ๒๕๑๔.

ฉบับปีที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

พิทยาลงกรณ์, กรมหมื่น, พระนลคำฉันท์, พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๑.

พิทยาลงกรณ์, กรมหมื่น, กนกนคร, พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๐”

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระนลคำหลวง, พระนคร:

ศิลปาบรรณาการ, ๒๔๙๖.

ลิลิตยวนพ่าย, พระนคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๓”

ศักดิ์ศรี แยมันดดา, นล, ใน สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน,

กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

เสฐียรโกเศศ, ฟื้นความหลัง, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศึกษิตสยาม, ๒๕๑๐.

สุทร ผลชีวิน, มหาภารตยุทธ, หนังสือชุดภาษาไทยของคุรุสภา, ๒๕๒๖.

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, บรรณารักษ์, น.ม.ส., กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมาศตริ-

แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๙.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา, สงครามการตะค้ำกลอน, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช,

๒๕๒๖.

Monier-Williams, Sir Monier. **Nalopakhyanam**, Chowkhamba Sanskrit Series Office, Varanasi, 1965.

Wilson, Epiphanus, **Hindu Literature**, New York, Revised Edition, 1900.

Winternitz, M, **Geschichte der indischen Litteratur**. Erster Band, Leipzig. Zweite Ausgabe, 1909.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย